

SUOMEN
HISTORIALLINEN
SEURA

**J
ä
s
e
n
l
e
h
t
i**

4 / 2006

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

SEURAN TOIMISTO

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki

puh: (09) 228 69 351

faksi: (09) 228 69 266

Sähköposti: shs@histseura.fi

Kotisivu: <http://www.histseura.fi>

Toiminnanjohtaja Julia Burman, varmimmin ke 16-17 ja to 10-12.

Toimisto suljettu 22.12.2006-10.1.2007

SEURAN HALLITUS 2006

Prof. Kimmo Katajala, puheenjohtaja

Prof. Pauli Kettunen

Prof. Christian Krötzl

Dos. Esko M. Laine

Prof. Henrik Meinander

Dos. Marjaan Niemi, varapuheenjohtaja

Prof. Ilkka Nummela

Dos. Markku Peltonen

Prof. Irma Sulkunen

Prof. Kirsi Vainio-Korhonen

Suomen Historiallinen Seura on alan tieteellinen keskusseura Suomessa. Seura järjestää esitelmä- ja seminaaritilaisuuksia sekä kansallisia ja kansainvälisiä konferensseja sekä hoitaa alan kansainvälisiä suhteita. Jäseninä on noin 900 tutkijaa ja harrastajaa. Jäsenmaksu on 22 euroa vuodessa (opisk. 18 €). Jäsenet saavat maksutta jäsenlehden sekä n. 25 % alennusta seuran omista sekä monien lähitieteiden seurojen julkaisuista Tiedekirjassa (Kirkkokatu 14) ja SKS:n kirjamyymälässä (Hallituskatu 1). Verkkokirjakauppaan on linkki seuran kotisivuilta (www.histseura.fi); tilausta tehdessänne kertokaa olevanne Historiallisen Seuran jäsen! Historiallisen Aikakauskirjan tilausmaksu on seuran jäsenille 26 euroa.

Jäsenhakemuslomake on helppoa täyttää internetissä SHS:n kotisivuilla osoitteessa www.histseura.fi. Lomakkeita voi tilata myös seuran toimistosta.

Pääkirjoitus

TILAISUUDESTA TOISEEN

Suomen Historiallinen Seura ja Historian ja Yhteiskuntaopin Opettajien Liitto järjestivät 28.–29.10.2006 yhteistoimin Historian Päivät jo yhdettätoista kertaa. Helsingin Normaalilyseossa pidetyt päivät onnistuivat hyvin, väkeä oli kohtuullisen hyvin paikalla ja kaikki kuulemani arviot päivien sessioista olivat poikkeuksetta kiittäviä. Ainakin niissä istunnoissa, joihin itse ehdin osallistua, keskustelu kävi vilkkaana ja pysyi asiassa. Historian opettajat ovat hyvä ja asiantunteva, laaja-alaisesti sivistynyt yleisö.

Edellä sanottuun sisältyy se ehkä hieman negatiivinen huomio, jonka päivillä tein: Historian Päivät eivät juuri saa historian tutkijoita liikkeelle muutoin kuin esitelmän pitäjinä. Tässä olisi parantamisen varaa, sillä tällainen säännöllisesti kolmen vuoden välein järjestettävä varsin suurimuotoinen tilaisuus on arvokas historian kouluopetuksen ja tieteellisen tutkimuksen ammattilaisten kohtaamispinta. Nyt tuo kohtaaminen tapahtui lähinnä tutkijoiden pitämien esitelmien ja opettajien esitelmän pitäjille esittämien kysymysten muodossa.

Päivien teemaksi oli tällä kertaa valittu ”*Uudet menneisyydet*”. Tällä tilaisuuden järjestäjät halusivat viestittää sitä, että historiantutkimuksessa on viime aikoina katsottu monia asioita uusista ja entistä monipuolisemmista näkökulmista. Perinteisistä historian aloista esiteltiin sotahistorian ja koulutuksen ja kasvatuksen historian uusia avauksia. Sotahistoriahan lienee historiankirjoituksen vanhin lajityyppi, mutta Historian Päivillä käsitellyt sotahistorian näkökulmat – tiedemiesten suhde sotaan, sotatraumojen historia ja uhrimielen ylläpidon suhde

kansakuntaretoriikkaan – poikkesivat varsin paljon sotahistorian ”mainstreamista”. Päivillä esitellyt koulutuksen ja kasvatuksen historian näkökulmat liittyivät Suomen Historiallisen Seuran käynnistysvaiheessa olevaan laajaan tutkimus- ja kirjoitushankkeeseen, jonka tavoitteena on arvioida uudelleen koulutuksen ja kasvatuksen asemaa ja merkitystä modernin suomalaisen yhteiskunnan muotoutumiselle.

Muut Historian Päivien sessiot käsittelivät historian aluevaltauksia, joilla tutkimusperinne on Suomessa vielä ohut mutta muotoutumassa hyvää vauhtia. Näitä ovat mediatutkimuksen sekä toisaalta kaunotaiteiden ja historiantutkimuksen kosketus- ja rajapinnat, sekä matkailun historia, joita voisi luonnehtia osaksi keskustelua arjen historiasta, vaikka ne oikeastaan käsittelevätkin arjesta irtautumisen historiaa. Globalisoituminen ja Euroopan yhdentymisprosessi ovat tuoneet ihmisiä ja kansoja – tai ainakin talouselämää – lähemmäs toisiaan. Näin näkyviin tulleet ihmisryhmien rajapinnat ovat tuoneet etnisyyss- ja vähemmistökysemykset uudella tavalla myös historiantutkimuksen ”framille” ja tämä näkyi myös vähemmistöjen historiaa käsitelleen session esitelmissä.

Historian Päivät eivät toki olleet pelkkää esitelmien kuuntelua, mukaan mahtui myös monenlaista muuta. Erityisesti opettajakunta pohti viime keväänä käyttöön otetun ainerealin kokemuksia historian opetuksen näkökulmasta. Uudistuksen vaikutuksia historian yliopistolliseen opetukseen on ehkä vielä hieman aikaista puntaroida. Parin vuoden kuluttua olemme viisaampia siinä, kuinka uudistus vaikuttaa historian opiskelijoiksi valikoituvien ylioppilaiden perustaitoihin. Professori Pertti Haapalan otsikolla ”*Väinö Linna – toisen tasavallan Topelius*” pitämä Eino Jutikkala -luento oli mielenkiintoista kuultavaa ja sai yleisöltä hyvän vastaanoton. Päivät päättyivät *Eurooppa*-paneeliin, jossa toisiinsa törmäsivät yhteen niin Euroopan yhdentymiskehityksen kannattajien kuin kriitikoidenkin mielipiteet.

Seuraava historioitsijakentän yhteinen ponnistus on pohjoismainen historiantutkijatapaaminen Islannissa Reykjavikissa 8.-12.8.2007. Ohjelma on todella monipuolinen, laadittu hieman periaatteella jokaiselle jotakin.

Kokopäiväsessiot käsittelevät patruuna – klienttisuhteita, naisia varhaisen uuden ajan politiikassa ja matkailun historiaa. Puolipäiväsessioita on kahdeksalla eri teemalla ja ns. pyöreän pöydän keskusteluja peräti 16 eri aiheista. Toivottavasti mahdollisimman moni pääsee osallistumaan. Lisää informaatiota ohjelmasta ja ilmoittautumisesta saa päivien nettisivuilta, joille pääsee helpoiten kirjoittamalla hakukoneeseen ”Det 26e nordiska Historikermötet” tai suoraan osoitteesta

<http://www.yourhost.is/content/view/60/75/lang,sv/>

Kimmo Katajala
SHS:n Puheenjohtaja

Suomen Historiallisen Seuran

***Raja-* esitelmäsarja jatkuu keväällä:**

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki

Dosentti Anu Korhonen

Ma 29.1.2007 klo 18

Prof. Max Engman

Ma 26.2.2007 klo 18

Dosentti Marjo Kaartinen

Ma 26.3.2007 klo 18

Tilaisuuksiin on vapaa pääsy.

Lisätietoja www.histseura.fi shs@histseura.fi

Tervetuloa!

RAJAT NOITUUDESSA ja TAIKUUDESSA

Useisiin noitien tai parantajien suorittamiin riitteihin kuului tilallinen elementti – niissä rajattiin tietty alue, jonka riitin suorittaja otti haltuunsa kiertämällä sitä itse tai kuljettamalla tiettyjä esineitä sen ympäri loitsutessaan. Noituudessa, jolla tarkoitan tässä esityksessä vahingoittavaa magiaa, ja taikuudessa, joka taas tarkoittaa parantavaa ja suojelevaa magiaa, on paljolti kysymys rajoista ja niiden ylittämisestä. Voidaan sanoa, että taikuudessa oli kysymys rajojen vahvistamisesta ja noituudessa niiden murtamisesta tai ylittämisestä. Rajat eivät välttämättä näkyneet ympäristössä, vaan ne saattoivat olla myös näkymättömiä tai mielensisäisiä. Yleensä rajan sisäpuolinen alue miellettiin järjestäytyneeksi ja hallituksi kokonaisuudeksi.

Jo muinaisissa saagoissa maailma jaettiin kahteen piiriin. Yhtäällä oli jumalten ja ihmisten asuttama *Midgård*, jossa vallitsi järjestys ja harmonia. Sen ympärillä oli trollien, jättiläisten ja kaaosvoimien hallitsema *Utgård*. Nämä kaksi maailmaa tai voimaa – järjestys ja kaaos – olivat yhteydessä toisiinsa ja etenkin rajanylitykset jälkimmäisestä edelliseen muodostivat uhan *Midgårdin* säilymiselle. Muinaisessa pohjolassa tämä vastakkainasettelu ilmeni sosiaalisessa maantieteessä: tila ja viljelty maa muodostivat selvän vastakohdan metsän villiylidelle. Suomenkielen ”metsä” ei alun perin tarkoittanut puuston peittämää maa-aluetta, vaan sen alkumerkitys oli ”ääri”, ”sivu” tai ”syrjä”. Se viittasi kahden elinpiirin väliseen rajaan – paikkaan, jossa ihmisen muovaama ja hänen näin haltuunsa ottama ja järjestämä alue päättyi. Metsän vaarallisuus perustui osittain fyysisiin vaaroihin: villipetoihin ja rikollisiin. Toisaalta metsään mennyt saattoi eksyä eli joutua metsän peittoon.

Kaikkein dramaattisimmat tämän- ja tuonpuoleisen välistä rajaa koskevat tapaukset löytyvät ns. suurten noitavainojen ajalta 1668–1678. Etenkin Ruotsin puolella kirjattiin paljon syytöksiä siitä, että noidat sieppasivat lapsia mukaansa *Blåkulla* -nimellä kutsuttuun myyttiseen paikkaan. Paikan tuonpuoleisuuteen viittaa se, että noidat veivät lapset usein ulos savupiipun kautta, mitä on kansanperinteessä pidetty vainajien sielun reittinä tuonpuoleiseen. Lisäksi näyttää siltä, että matkat tehtiin jonkinlaisessa transsitilassa tai – mikä lasten kohdalla oli yleisempää – unessa, jolloin ihmisen itse-sielun ajateltiin poistuvan ruumiista ja käyvän tuonpuoleisessa.

Pääasiassa 5–15-vuotiaiden lasten tarinat yhdisteleivät elementtejä eri-ikäisistä tuonpuoleista koskevista käsityksistä. Tarinoissa eli rinnan kaksi vainajala-käsitystä. Yhtäältä Blåkullan ajateltiin olevan maailmaa ympäröivän meren tuolla puolella ja usein sen sanottiin myös olevan pohjoisessa. Toisaalta Blåkullaan päästiin jokaisen läheisestä elinympäristössä sijaitsevista pisteistä, joissa käsiteltiin kuolemaa (esim. teloituspaikoilta) tai omituisista maastonmuodostelmista, kukkuloilta tai vanhoista hautakumuista joille haudattujen vainajien ajateltiin jatkavan elämäänsä.

Rajaa hahmotettiin myös vertikaalisesti. Blåkulla esitettiin suurena kirkkomaisena rakennuksena, jossa vietettiin runsaan tarjoilun ryydittämiä iloisia pitoja. Toisissa tarinoissa se oli pimeä pikkutupa, jossa vietettiin viheliäistä elämää. Edellisessä tapauksessa voidaan nähdä muistumia, paitsi muistumia viikinkiajan Valhallasta, myös piirteitä keskiaikaisissa kirkkomaalauksissa kuvatuista ahmattien pidoista sekä tarinoista haltijoiden juhliin joutumisesta. Vastaavasti pikkumökki muistuttaa niin ikään viikinkiaikana tunnettua toista vainajalaa Heliä. Tätä jakoa tukivat myös kristilliset tulkinnat Taivaasta ja Helvetistä, joskin on niin, että helvettiä koskevat elementit tulivat ajan myötä lasten todistuksissa hallitseviksi.

Kaste ja nimenanto olivat toimituksia, joilla vastasyntynyt liitettiin osaksi ihmisten maailmaa ja seurakuntaa. Blåkulla-tarinat sisältävät kuvauksia toimituksista, joilla lapset otettiin osaksi tuonpuoleista. Matkalla Blåkullaan pysähdyttiin usein kellotapuleissa raapimassa malmia, joka

sitten pudotettiin mereen ja sanottiin, että yhtä varmasti kuin tämä metalli ei enää palaa kirkkoon, yhtä varmasti minä en enää palaa Jumalan luo. Joissakin tarinoissa toimitukseen käytettiin myös lasten omaa verta. Sitä vuodatettiin myös Blåkullassa, missä lapset kastettiin uudelleen ja missä heidän uudet nimensä kirjoitettiin suureen mustaan kirjaan heidän omalla verellään.

Koska rajat miellettiin epävakaaiksi ja aukollisiksi, niitä täytyi vahvistaa etenkin kun oli kysymys tärkeistä töistä, tehtävistä, eläimistä tai ihmisistä. Myös tietyt poikkeukselliset jaksot saattoivat vaatia rajojen vahvistusta. Osa näistä oli kalenterikierrossa toistuvia pyhiä aikoja, osa taas oli yksilön elämänkiertoon liittyviä.

Viikko muodosti rituaalisen syklin, jonka sunnuntai eli pyhä(päivä) päätti. Samalla se muodosti monia käyttäytymisen rajoitteita sisältävän ajankohdan, tabupäivän. Näin oli, koska menneisyyden ihmisten aikakäsitys ei ollut etupäässä lineaarinen. Aika kyllä kulki eteenpäin, mutta eritasoisina ja -pituisina sykleinä. Sunnuntai muodosti rajakohdan, jossa edellinen viikko päätettiin ja seuraava aloitettiin tietyillä riiteillä. Siksi aika lauantain ehtookelloista sunnuntai-iltaan muodosti pyhän ja arjesta poikkeavalla tavalla hyvälle tai pahalle maagiselle vaikuttamiselle alttiin ajanjakson. Noita- ja taikatekojen ajankohtana suosittu torstai näyttää muodostaneen poikkeuksen, koska se oli tavallinen arkipäivä. Ero on kuitenkin vain näennäinen. Ruotsin- ja suomenkielessä viikonpäivän nimi liittyy torstain muinaiseen Tor-jumalaan. Onkin esitetty, että kansanperinteessä olisi säilynyt muistumia torstaista hänelle pyhitettynä päivänä.

Erikoislaatuisuus koski muitakin vuotuiskierron pyhiä päiviä. Niistä muodostui ajankohtia joina noitien oletettiin olevan liikkeellä. Ennako-odotukset vaikuttivat siihen, että helpommin saatettiin nähdä jotain noituudeksi tulkittavaa. Yhteys pyhiin aikoihin ja erityisesti pääsiäiseen tulee esiin osassa noituusjuttuja. Gävlessä useat lapset mainitsevat noitien aloittaneen Blåkullaan viemiset pääsiäisen, mikkelinpäivän tai joulun vaiheilla. Pääsiäisellä oli hallitseva asema 1900-luvulla taltioidussa perinteessä, mutta noitien, 'trullien' tai 'rullien' oletettiin olevan liikkeellä myös uudenvuoden, laskiaisena, Valpurin, juhannuksen ja Lucian päivän aikoihin.

Eräänä esimerkkinä elämänsäkiertoon kuuluneista riiteistä mainittakoon häät. Vaasan kaupunginkirjuri Juho Hannunpoika kertoi vuonna 1657, kuinka muuan Marketta Punasuomalainen oli tehnyt noituuksiaan sen talon porstuansillalla, missä heidän piti viettää häyönsä. Yö olikin epäonnistunut ja Juho sairastunut. Häät olivat tyypillinen siirtymäriitti, jossa ihmiset siirtyivät statuksesta toiseen – siis naimattomista aviopuolisoiksi. Riitissä oli tavallaan kolme vaihetta: ensimmäisessä vaiheessa heidät irrotettiin aikaisemmasta statuksesta ja viimeisessä vaiheessa heidät siirrettiin seuraavaan. Näiden väliin jäi ns. liminaalitila, jossa ihmiset olivat irrallaan kaikista sosiaalisista asemistaan. Se merkitsi normaalia suurempaa haavoittuvaisuutta noituudelle. Tästä syystä vanhoihin hääperinteisiin on liittynyt runsaasti hääparia suojelevia taikoja. Niinpä hääparin oli seisottava kirkossa jalat samalla palkilla jolla pappi seisoi tai parin piti olla kiinni toisissaan.

Ajan suhteen häiden kaltaiset tapahtumat olivat poikkeuksellisia. Ajateltiin näet, että niiden aikana aika avautuu tulevaisuuteen. Tämä tarkoitti sitä, että tulevaisuudesta nähdään enteitä. Mutta se merkitsi muutakin: Riittien tunnollisen suorittamisen uskottiin vaikuttavan siihen, miten avioliitto lähti menemään ja millaiseksi perheen onni muodostui. Mutta sama tapahtui myös pahassa. Sanottiin, että jos meni vihittäväksi sairaana, tuli vihityksi sairauden kanssa eikä enää koskaan tullut täysin terveeksi. Juuri näin kävi kirjuri Juho Hannunpojan perheelle. Myöhemmin noitana tuomitun Marketta Punasuomalaisen toiminta heidän hääpäivänään teki perheestä poikkeuksellisen haavoittuvaisen – sairaudet vierailivat talossa taajaan eikä Juhon terveys palannut koskaan entiselleen. Toisaalta, tietoisuus siitä mitä Marketta oli tehnyt, vaikutti siihen, että perheessä myös päädyttiin useammin noituusselityksiin.

Rajoja täytyi myös valvoa, sillä niin tavaraa kuin ihmisiä ylitti ne päivittäin. Kun puhun valvonnasta, en tarkoita sitä, että ihmiset olisivat koko ajan olleet varuillaan noituuden uhan vuoksi tai että jokaista lähimmäistä olisi pidetty mahdollisena noitujana. Yhteisössä vallitsi monia sellaisia ihanteita ja normeja, jotka vaikuttivat päinvastaiseen suuntaan (esim. vieraanvaraisuus, yhteiset työsuoritukset). Tässä tullaankin tekemisiin noituuden salakavaluuden kanssa: Kun jokin esine otettiin noituuden tai taikuuden piiriin, se sai uuden ulospäin näkymättömän merkityksen.

Ihmisten, esineiden ja elintarvikkeiden liike taloista toisiin antoi mahdollisuuden noituudella vahingoittamiseen. Tässä oli pohjalla ajatus siitä, että osa edusti aina kokonaisuutta ja sen kaikkia ominaisuuksia. Tällöin osan avulla voitiin vaikuttaa kokonaisuuteen. Muun muassa yhteisten työtilojen tai välineiden käyttö tai lainaaminen tarjosi tilaisuuksia noituuden avulla tapahtuvaan manipulointiin. Esimerkiksi joukko vaasalaisia naisia valmisti paloviinaa ja lainasivat pannua toisilleen. Eräs heistä – Riitta Erkintytär nimeltään – epäili muuatta Anna Mikaelintytärtä oman panonsa epäonnistumisesta. Perusteena oli, että he toimitus oli epäonnistunut kolme kertaa peräkkäin. Joka kerta Anna oli käyttänyt samaa pannua häntä ennen ja kysellyt hänen viinan valmistuksestaan. Noituuden uhka oli olemassa myös silloin kun kerjääville ihmisille annettiin jotain syötävää tai juotavaa. Jos nämä suuttuivat, he saattoivat lukea kirouksensa saamiinsa tarvikkeisiin ja vaikuttaa siten työtehtävien – esimerkiksi oluenpanon tai voinvalmistuksen – onnistumiseen.

Toisaalta osan avulla saatettiin yrittää hankkia itselle joitakin kokonaisuuden ominaisuuksia. Esimerkiksi vielä viime vuosisadalla trullit saattoivat pistäytyä pääsiäisyönä toisten navettoihin ja leikata karvatupsuja lehmistä tai lampaista. Ajatus oli, että ottamalla tupsun parasta villaa ja viemällä sen omaan karjasuojaan oli mahdollista siirtää naapurin onnea ja menestystä omiin elikkoihin.

Sisäpiirin järjestäytyneisyyden ja hallittavuuden sääntöön on eräs poikkeus: ihmisen keho. Toki sitäkin koskeva magia tai noituus noudatteli edellä kuvattuja periaatteita. Rakkaustaikuudessa mielenkiinnon kohteelle annettiin ruokaan tai juomaan sekoitettuna taikojan kuukautisverta tai häpykarvoja. Hyvin tunnettuja ovat myös tapaukset, joissa käytettiin hiuksia, kynsiä tai muuta noituuden kohteelle kuulunutta. Ajatus oli, että niitä manipuloimalla olisi mahdollisuus vaikuttaa myös siihen ihmiseen, jonka kehoa ne edustivat.

Ruumiin sisäpuolinen ei kuitenkaan välttämättä näkynyt ulospäin. Niinpä oli vaikea arvioida, millainen ihminen pohjimmiltaan oli ja millainen intentio hänellä oli näennäisesti ehkä hyväntahtoistenkin toivotusten takana. Ratkaisevaa ei siis ollut mitä sanottiin, vaan se mitä todella ajateltiin ja mihin teolla tai sanalla sisimmässä pyrittiin.

Dos. Jari Eilolan teosta **Rajapinnoilla**, Sallitun ja kielletyn määrittäminen 1600-luvun jälkipuoliskon noituus- ja taikuustapauksissa (Bibliotheca Historica 81, 2003) voi ostaa tai tilata SKSn kirjamyymälästä tai Tiedekirjasta 25% alennuksella, jos muistaa ilmoittaa olevansa Historiallisen Seuran jäsen.

Tämä heijastelee yhtäältä symbolisen ja psyykkisen vastakkaisuutta ja toisaalta psyykkisen käsittelemiseen liittyneitä ongelmia uuden ajan alun kulttuur(e)issa. Symbolinen hallinta riitti mainiosti ulkoisen todellisuuden käsittelemiseen. Se tarjosi keinoja todellisuuden hallitsemiseen ja mahdollisti sosiaalisen järjestyksen synnyn. Mutta miten käsitellä sisäisiä tarkkaa muotoa vailla olevia psyykkisiä voimia? Sisimmän voimat uhkasivat jatkuvasti murskata kurinalaisuuden avulla rakennetut rajat ja suistaa syntiin eli kaaokseen. Siksi sisimmän tunnot ja julkiset teot täytyi saada yhdenmukaisiksi. Näin emootioiden ja käytöksen välille muodostuva ristiriita saatettiin kokea ongelmallisena ja ahdistavana.

Kysymys on periaatteessa samasta ongelmasta, jota Erasmus Rotterdamilainen käsittelee *Kullaisessa kirjassaan*. Sen pääajatuksena oli, että fyysiset merkit – eleet, ilmeet ja asennot – ilmaisivat selvästi henkilön sisäistä olotilaa ja paljastivat sielun laadun. Vaatetus, eleet ja merkit voitiin organisoida kieleksi, tulkita ja lukea niin moraalisina, psykologisina kuin sosiaalisina merkitsijöinä. Mutta asia voitiin nähdä myös toisinpäin. Jos eleet ja ilmeet kertoivat sisimmästä, siihen voitiin vaikuttaa niitä ohjailemalla ja kontrolloimalla. Tämä ilmentää halua hallita ja kurinalastaa sisin ja tunteet samantapaisella kaavojen ja käytänteiden verkostolla kuin se, jolla hallittiin ja kontrolloitiin ihmisen ulkopuolista todellisuutta. Näin käyttäytymisen suhteen tuli tärkeäksi erottaa ja määrittää, mikä on sopivaa, mikä väärää ja pahaa.

Ihmisten käyttäytymistä ohjannut normijärjestelmä perustui vielä osittain käsitykseen seitsemästä pääsyynistä. Ne olivat kielletyiksi määriteltyjä tunteita tai ominaisuuksia – ei niinkään yksittäisiä tekoja. Noituusjutuissa oli vihan ohella keskeisessä sijassa kateus. Ne olivat ominaisuuksia, joita kukaan ei halunnut itseensä. Siksi ne pyrittiin siirtämään itsen (minän) ulkopuolelle kohteeseen, jonka arvo tästä syystä kiellettiin. Siitä tuli symbolisesta järjestelmästä ulos pudonnutta, saastaa, joka pakenee ja uhkaa yhteisöllistä rationaalisuutta.

Mielikuva naisnoidasta – ”pahasta äidistä” – olikin sisimpää koskevien käsitysten osalta kaksijakoinen. Yhtäältä hän oli ihminen, jonka kielletyt tunteet eivät totelleet häntä. Hän oli riidanhaluinen, pahantahtoinen ja aggressiivinen. Toisaalta häneltä puuttuivat sellaiset uuden ajan alun ihmisten naisiin liittäneet ominaisuudet kuten kuuliaisuus, rakastavaisuus, anteeksiantavaisuus ja huolehtivaisuus. Pahuuden läsnäolo oli hänessä yhtä pysyvä ominaisuus kuin hyvän poissaolo.

Noituusjutuissa siis arvioitiin tietyssä mielessä ihmisten moraalialia. Ihmisen ”luonnon” – tai hänen sanojensa ja tekojansa perimmäisten intentioiden – arviointi perustui osittain edellä kuvaamiini seikkoihin, mutta siihen vaikutti myös se, mitä hänestä yhteisössä vanhastaan tiedettiin. Tämä tietämys – joka kumuloitui ihmisten välisissä jutusteluissa, joihin todistajanlausunnoissa viitattiin – vaikutti kahteen suuntaan: se vaikutti siihen, miten ihmisen tekoja ja puheita tulkittiin tässä hetkessä, mutta yhtälailla nykyiset kokemukset vaikuttivat siihen, missä valossa menneisyyden tapahtumat nähtiin. Tällainen ”tietovarasto” vaikutti olennaisesti siihen, miten ihmiseen luotettiin ja millaiset toimintamahdollisuudet hänellä oli. Noituustapauksissa se saattoi tarjota mahdollisuuden projisoida omien epäonnistumisten, oman epätäydellisyyden aiheuttamia syyllisyyden tunteita itsen ulkopuolelle. Syyttämällä noitaa ja mahdollisesti hänet tuhoamalla niin yksilö kuin yhteisö saattoivat puhdistautua, joskin yksilö tarvitsi syytteiden taustalle yhteisön kannatuksen.

Toiminnanjohtajan tervehdys

Hyvät seuran jäsenet,

pitkä syksy on päättymässä jouluihin, vaikka sitä ei sään perusteella voisi arvata, pimeys sentään on säilynyt normaalina. Syksy on mennyt eri hankkeiden kannalta hyvin – Historiallista bibliografiaa viedään vauhdilla verkkoon, Kasvatuksen ja koulutuksen historian hanke on pääsemässä vauhtiin ja Historian Päivät onnistuivat hyvin. Kansallisbiografian 8. osa ilmestyi, joten tämä 10-osainen suurhanke tulee päätökseensä ensi vuonna. Ensi vuosi on monella muullakin tavalla merkittävä juhlavuosi: Agricolan kuolemasta tulee 450 vuotta, Suomen itsenäisyyden 90-vuotisjuhla, eduskunnan ensimmäisestä istunnosta tulee 100 vuotta, sata vuotta tulee täyteen Partioliikkeelle ja täyttääpä arvostettu ja pidetty kunniajäsenemmekin akateemikko Eino Jutikkala 100 vuotta. Hyvä vuosi on tulossa ja mukava tämä väistyväkin on ollut.

Muistutan vielä halukkaille, että Historiallisen Arkiston numeroa 121 *Tutkijat ja sota* saavat jäsenet tilata minulta tai käydä hakemassa Tiedekirjasta ilmaiseksi vain jouluihin asti. Niin että ne, jotka eivät ole kirjaa vielä saaneet, toimikaa nopeasti!

Viimein on myös seuran nettisivujen uudistus edennyt niin, että ensi vuoden keväällä saadaan toimivat sivut verkkoon. Sivujen ulkoasu säilyy yksinkertaisena, vaikka ne saavatkin modernin ilmeen ja navigointi helpottuu. Ja myös niiden ylläpidon pitäisi helpottua...

Nyt aika sytyttää kynttilöitä ja antaa rauhan laskeutua kiireen keskelle, sydämiimme. Iloitkaamme elämän arkisista perusasioista!

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta kaikille!
Tieteiden talolla 12.12.2006,

Julia Surman
shs@histseura.fi

MIKAEL AGRICOLAN

PERINTÖ SUOMALAISELLE KULTTUURILLE

Suomen kirkkohistoriallisen seuran ja
Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitoksen
järjestämä

Agricola-juhlavuoden seminaari perjantaina 19. tammikuuta 2007
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasali, Hallituskatu 1, Helsinki

Ohjelma:

9.30 Ilmoittautuminen ja aamukahvi

10.00 Avaus (*Suomen kirkkohistoriallisen seuran esimies Kyllikki Tiensuu*)

"IA TESSE TURUSSA OMBI MAAKUNNAN EME KIRKO IA PIJSPÅ STOLI IA ISTUIN"

10.15 Piispuus ja maallinen esivalta (*arkkipiispa, TT Jukka Paarma*)

10.45 Mikael Agricola – uskonpuhdistaja 1800- ja 1900-luvun
julkisessa taiteessa (*dos. Liisa Lindgren*)

11.15 Turun kaupungissa Agricolan aikaan (*dos. Markus Hiekkänen*)

Lounas 11.45

"OPPE NYT WANHA, IA NOORI"

12.45 Suomalaisen kirjan muoto ja merkitys (*dos. Tuija Laine*)

13.15 Agricolan perintö kirkollisissa toimituksissa (*dos. Jyrki Knuutila*)

13.45 Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 2006,
julkistaminen

Kahvitauko, uuden vuosikirjan jako
jäsenistölle 14.00

**"MINE TAHDON SEURAKUNNASSA PARAMIN WIJSI SANA PUHUA,
IOTCA YMMERTTEUET OLISIT"**

- 14.30 Agricolan fyysinen ympäristö Pernajassa (*fil. maist. Hanna-Maria Pellinen*)
15.00 Agricolan sanasto kielentutkijan silmin (*prof. Kaisa Häkkinen*)
15.30 Agricolan sanat käsitehistorian näkökulmasta (*dos. Esko M. Laine*)

Tauko, kirjanmyyntiä 16.00

Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikokous

- 16.30 Vuosikokousesitelmä: Viipurin teini (*prof. Simo Heininen*)
17.15 Vuosikokousasiat
18.00 Agricolan rukoushetki Tuomiokirkon kryptassa

Ilmoittautuminen seuran apulaissihteeri Timo Valtoselle ensisijaisesti sähköpostitse perjantaihin 12.1. mennessä (timo.valtonen@helsinki.fi, puh. 09-191 23034/09-191 23041)

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasaliin mahtuu 80 henkeä. Tilaisuutta tukee *Kotimaa*-lehti.

TERVETULO!

TIETEEN PÄIVÄT 2007 – ”Rajalla”

[/www.tieteenpaivat.fi/](http://www.tieteenpaivat.fi/)

TIETEIDEN YÖ

TIETEIDEN TALOLLA

TO 11.1.2006 KLO 18.00 ALKAEN

Tapahtumia ja ohjelmaa niin nuorille kuin vanhoille

Hauskaa ja vakavaa asiaa

ks. ohjelma netistä tai kysy
lisätietoja ohjelmasta:
Jan Rydman, Tieteen päivät
jan.rydman@tsv.fi,

Puh. (09) 228 69 227

Vapaa pääsy

TERVETULOA!